

İÇİNDEKİLER

Ön Söz / 9

Yeni Baskı İçin Ön Söz / 11

1. Bölüm: Çocuk ve edebiyat / 13

1.1. Kavram olarak çocuk / 13

1.2. Modern zamanlarda çocuk / 16

1.3. Masalların keşfi / 18

1.3.1. Aisopos (Ezop) / 18

1.3.2. La Fontaine / 20

1.3.4. Perrault / 27

1.3.5. Grimm Kardeşler / 30

1.3.6. Andersen / 32

1.4. Çocukta zihinsel/bilişsel gelişim / 33

1.5. Çocukta dil gelişimi / 35

1.6. Çocuğun ilgi ve ihtiyaçları / 36

1.7. Çocukta estetik duygu / 41

1.8. Çocuklar için edebiyat ihtiyacı / 41

1.9. Çocuk edebiyatı / 42

Kaynakça / 43

2. Bölüm: Çocuk edebiyatı tarihi / 45

2.1. Batıda çocuk edebiyatı / 45

2.2. Çocuk klasikleri / 47

2.3. Klasik edebiyatımızda çocuk / 50

2.4. Tanzimat'tan günümüze Türkiye'de çocuk ve edebiyat / 51

2.5. Türkiye'de süreli çocuk yayınları / 52

2.6. Tanzimat döneminde çocuklara yönelik edebî yayınlar / 54

2.7. Meşrutiyet döneminde çocuk edebiyatı / 56

2.8. Cumhuriyet döneminde çocuk edebiyatı / 61

Kaynakça / 70

3. Bölüm: Çocuk yayınları / 71

3.1. Sesli Yayınlar / 71

3.2. Görüntülü Yayınlar / 71

3.2.1. Çizgi Filmler / 71
3.2.2. Animasyonlar / 72
3.2.3. Kukla gösterileri / 73
3.2.4. Gölge oyunları / 74
3.3. Süreli Yayınlar / 75
3.4. Kitaplar / 75
3.4.1. Resimli kitaplar / 75
3.4.2. Resimli romanlar / 76
3.4.3. Çizgi bantlar / 78
3.4.4. Boyama kitapları / 79
3.5. e-kitaplar / 79
<i>Kaynakça / 80</i>

4. Bölüm: Çocuk edebiyatı metinlerinde bulunması gereken özellikler / 81

4.1. Çocuk kitaplarının görsel tasarımı / 81
4.1.1. Resimleme / 81
4.1.2. Metin tasarımı / 92
4.1.3. Kapak, boyut ve cilt tasarımı / 94
4.1.4. Sayfa ve yazı tasarımı / 95
4.2. Çocuk kitaplarının içerik özellikleri / 97
4.2.1. Çocuk kitaplarında edebî unsurlar / 98
4.2.2. Çocuk kitaplarında konu / tema / 99
4.2.3. Çocuk kitaplarında karakter / kahraman / 103
4.2.4. Çocuk kitaplarında kurgu / 106
4.2.5. Çocuk kitaplarında anlatım biçimi: Üslup ve bakış açısı / 108
4.2.6. Çocuk kitaplarında ileti: Ana düşünce / 111
4.3. Çocuk kitaplarında dil ve anlatım / 113
4.3.1. Çocuk kitaplarının söz varlığı / 113
4.3.2. Çocuk kitaplarında cümle / 116
4.3.3. Çocuk kitaplarında söz sanatları / 119
<i>Kaynakça / 127</i>

5. Bölüm: Yaş gruplarına göre çocuk kitapları / 131

5.1. Okul Öncesi / 132

5.2. İlkokul / 134

5.2.1. 6-8 yaş grubu / 135

5.2.2. 8-10 yaş grubu / 138

5.3. Ortaokul / 139

5.3.1. 10-12 yaş grubu / 139

5.3.2. 12-15 yaş grubu / 141

Kaynakça / 144

6. Bölüm: Çocuklara yönelik dil gereçleri ve çocuk gelişimine katkıları / 145

6.1. Tekerlemeler / 145

6.1.1. Tekerleme tanımları / 146

6.1.2. Tekerleme çeşitleri / 146

6.1.2.1. Oyun tekerlemeleri / 147

6.1.2.2. Masal tekerlemeleri / 147

6.1.2.3. Sayışmacalar / 148

6.1.2.4. Yanıltmacalar / 148

6.1.2.5. Yakıştırmacalar / 148

6.1.3. Tekerlemelerin işlevsel yönleri / 149

6.2. Okşamalar / 156

6.3. Bilmeceler / 157

6.3.1. Çocuk dünyasında bilmecenin yeri / 158

Kaynakça / 160

7. Bölüm: Çocuk edebiyatının kaynakları / 163

7.1. Halk edebiyatı ürünleri / 163

7.1.1. Ninni / 163

7.1.1.1 Özgün ninni besteleri / 165

7.1.1.2. Türk edebiyatında ninni / 166

7.1.2. Masal / 167

7.1.2.1. Masalın hikâyesi / 167

7.1.2.2. Çocuklara masal “nakletmek” / 169

7.1.2.3. “Üç elma”dan çocukların payına düşenler / 170

7.1.3. Efsane (Söylence) / 178

7.1.3.1. Efsanelerin çocuk eğitimindeki yeri / 179

7.1.4. Mit / 183
7.1.5. Destan / 185
7.1.5.1. Doğal destanlar / 185
7.1.5.2. Destanların çocuk edebiyatı açısından önemi / 191
7.1.6. Fıkra / 192
7.1.6.1. Fıkralar ve özellikleri / 193
7.1.6.2. Nasrettin Hoca / 194
7.1.6.3. Diğer fıkra tipleri / 196
7.1.6.4. Çocuk edebiyatında fıkra / 196
7.2. Diğer Kaynaklar / 198
7.2.1. Doğu klasikleri / 198
7.2.2. Ziya Gökalp, Mehmet Âkif Ersoy / 204
7.2.3. Ömer Seyfettin / 208
7.2.4. Eflâatun Cem Güney / 211
7.3. Yapma destanlar / 214
<i>Kaynakça / 216</i>

8. Bölüm: Çocuk edebiyatı türleri ve çocuk eğitimine katkıları / 217

8.1. Anlatmaya bağlı kurmaca metinler / 217
8.1.1. Masal / 217
8.1.2. Hikâye (Öykü) / 228
8.1.2.1. Çocuk ve hikâye / 229
8.1.2.2. Çocuk hikâyelerinde bulunması gereken özellikler / 230
8.1.2.3. Hikâye yazma etkinlikleri / 231
8.1.3. Roman / 243
8.1.3.1. Eğitimde romanın yeri / 244
8.2. Coşkuya bağlı lirik metinler / 263
8.2.1. Şiir / 263
8.2.1.1. Çocuk şiiri / 264
8.2.1.2. Çocuk şiirinin özellikleri / 264
8.2.1.3. Çocuk şiirinde temalar / 267
8.2.1.4. Çocuklara şiiri sevdirmek / 267
8.2.1.5. Şiir okumanın yararları / 268
8.2.1.6. Şiir okuma etkinlikleri / 268
8.2.1.7. Türk edebiyatında çocuk şiirinin kaynakları / 269
8.3. Öğretici metinler / 279

8.3.1. Gezi yazısı / 279
8.3.1.1. Tanımı ve özellikleri / 280
8.3.1.2. Dünden bu güne gezi yazıları / 281
8.3.1.3 Gezi yazısının eğitimde kullanımı / 283
8.3.2. Anı (Hatıra) / 289
8.3.2.1 Anı türünün özellikleri / 289
8.3.2.2. Anıdan eğitime / 290
8.3.3. Yaşam öyküsü, öz yaşam öyküsü / 296
8.3.4. Deneme / 298
8.3.5. Fabl (Hayvan masalı) / 304
8.3.5.1. Fablın kaynağı / 304
8.3.5.2. Edebiyatımızda fabl örnekleri / 306
8.3.5.3. Fabl türünün çocuk eğitimi için olumlu yanları / 308
8.3.5.4. Günümüzde fabl türünden yararlanma yolları / 310
8.4. Göstermeye bağlı metinler / 316
8.4.1. Tiyatro / 316
8.4.1.1. Çocuk tiyatrosu / 316
8.4.1.2. Eğitimde tiyatronun yeri / 317
<i>Kaynakça / 322</i>

9. Bölüm: Çocuk edebiyatı ve eğitim / 329

9.1. Çocuk, çocuk edebiyatı ve eğitim ilişkisi / 329
9.2. Çocuk edebiyatı ve değerler eğitimi / 330
9.2.1. Hazcı değerler / 333
9.2.2. Bilişsel değerler / 334
9.2.3. Ahlaki değerler / 335
9.2.4. Estetik değerler / 336
9.2.5. Dinî değerler / 337
<i>Kaynakça / 341</i>

KAYNAKLAR / 343

Ön Söz

Elinizdeki kitap, Okul Öncesi ve Sınıf Öğretmenliği ana bilim dallarında, Meslek Yüksek Okullarının Çocuk Gelişimi programında ve Türkçe Öğretmenliği bölümünde okutulan Çocuk Edebiyatı dersi için ders kitabı, genel okuyucu için kaynak eser, anne babalar ve öğretmenler için başvuru kitabı olarak düşünülmüştür. Kitapta kuramsal bilgiler özetlenmiş, okuma ve inceleme metinlerine ağırlık verilmiştir. Uygulama örnekleriyle konu, hayatın içinde yer alan bir zenginlik olarak ev, okul ve çevrenin dikkatine sunulmuştur. Seçilen metinlerin öğrencilerde dil zevki, sevgisi ve bilinci oluşturacak, benzer metinler okuma ve yazma hevesi uyandıracak, Türkçenin güzel kullanıldığı örnekler olmasına özen gösterilmiştir.

Dersin anılan ana bilim dallarıyla bölümdeki içeriği şöyle belirlenmiştir:

Dünyada ve Türkiye’de çocuk edebiyatının gelişimi.

Çocukluk evresinde, nitelikli çocuk kitaplarıyla tanışmanın önemi ve okuma kültürü edinmiş, düşünen, duyarlı bireylerin yetiştirilmesinde çocuk edebiyatı yapıtlarının işlevi.

Çocuk edebiyatı yapıtlarında bulunması gereken özelliklerin (tasarım, içerik ve eğitsel) örneklerle incelenmesi.

Niteliksiz çocuk kitaplarının örneklerle gösterilmesi ve bunların çocukların gelişim özellikleri üzerindeki olumsuz etkilerinin tartışılması.

Öğretmen adaylarının, okuduğu-incelediği kitapların yaş gruplarına göre çocuklara uygunluğunun ve bunların çocukların hangi gelişimlerine katkı sağlayacağına belirlenmesine yönelik çalışmalar.

Çocuklara seslenen çeşitli yazınsal türlerin (destan, masal, şiir, öykü, roman, v.b.) ve dilsel gereçlerin (sayışmaca, tekerleme, bilmece v.b.) çocukların gelişimlerine olan katkılarının belirlenmesi.

Yazar kadromuz, Eğitim Fakültelerinin ve Meslek Yüksek Okullarının ilgili bölüm, ana bilim dalı ya da programlarında Çocuk Edebiyatı dersi okutan, lisanüstü çalışmalarını çocuk ve edebiyat alanına yönelik olarak gerçekleştiren ya da konu ile yakından ilgilenen öğretim elemanlarından oluşmaktadır. Farklı üniversitelere mensup yazarlarımız, Çocuk Edebiyatı ile ilgili dikkat ve tespitlerini bu kitapta bir araya getirdiler.

Yazarların rüyası, daha az kuramsal bilginin, daha çok uygulama ve metin çözümlemesinin yer aldığı bir kitaba ulaşmaktı. Bu hedef, daima önümüzde olacak.

Sözün burasında çağırma olumlu cevap vererek beni yalnız bırakmayan değerli yazar meslektaşlarıma emekleri ve katkıları için teşekkür etmek istiyorum. Onlar olmasaydı bu çalışma tamamlanamazdı. İyi ki vardılar ve iyi ki bu çalışmaya omuz verdiler.

Bu çalışma, Çocuk Edebiyatı alanında yazılmış benzer içerik ve nitelikteki kitaplardan biridir. Son çalışma olmayacağını da farkındayız. Bu alanda çalışan, alana katkıda bulunan, alanı zenginleştiren herkese teşekkür borçluyuz.

Akademik hayatta “çocuk” ve “edebiyat” sözcüklerini yan yana getirmekte hâlâ güçlük çeken, çocuklar için eser veren şair ve yazarlar üzerine lisansüstü çalışma yapmayı “kolaya kaçmak” biçiminde yorumlayan azınlık da olsa bir kesimin bulunduğu gözden ırak tutulamaz. Çocuğu ve çocuğa yönelik edebiyatı hafife alma tavrını ve alana dönük “kolay” algısını değiştirmek, bu edebiyata kuramsal çerçevede ciddi emek harcayan insanlarla bu alanda eser veren yazar çizer ve şairlerin büyük çabasını gerektirmektedir. Aksi hâlde Amerika’yı yeniden keşfetmek, her kuşağın ortak kaderi olmaya devam edecektir.

Çocuk edebiyatının her şeyden önce bir edebiyat olduğunu; edebiyatın da doğrudan eğitime, öğüt verme, bilgi aktarma gibi didaktik amaçlar taşımadığını sürekli tekrarlamakta yarar var. Şiirle manzumeyi, hikâye ile eğitici anlatıyı birbirinden ayırmakla işe başlanabilir. Çocuk edebiyatı örneklerinin ciddi ve sahici edebiyat ürünleri olduğunu görmek için sözgelisi Fazıl Hüsnü Dağlarca’nın, Mustafa Ruhi Şirin’in, Mevlâna İdris’in, Gökhan Özcan’ın, Gökhan Akçiçek’in metinlerine bakmak yeterlidir.

Üniversitelerin bünyesinde Çocuk Edebiyatı Araştırma Enstitülerinin kurulduğu, metin çözümlemelerinin yapıldığı; atölye çalışmalarının gerçekleştirildiği; her edebî türde yetkin örneklerin okuyucuya sunulduğu; eleştiri, biyografi, anı gibi türlerin daha da geliştiği, Çocuk Edebiyatı’nın lisansüstü çalışmalar için bilim dalı olarak kabul edildiği günleri de görmek ümidiyle...

Editör

Erzurum, Eylül 2011

Yeni Baskı İçin Ön Söz

Çocuklarla el ele verip çıktığımız edebiyat yolculuğu devam ediyor. Biliyoruz ki, onların bizden öğrenecekleri kadar, bizim de onlardan öğreneceklerimiz var. Yine biliyoruz ki, “Çocuk ne anlar?” ön yargısını çöpe atıp “Çocuk anlar.” öngörüsüne ulaşmak, zamanı doğru okumaktır. Bu okumanın dünyada olduğu gibi ülkemizde de olumlu yansımaları var.

Görsel dünyanın çekiciliği ve sanal dünyanın illüzyonları arasında çocuk edebiyatını gündemde tutmak, sağlam bir gelecek inşasına soyunmaktır. Edebiyatı yapıcı, kurucu, onarıcı, koruyucu, yüceltici, farkındalık oluşturucu, erdem aşılایıcı örnekleriyle genç kuşaklara sunmak, bir zorunluluk olarak karşımızda duruyor. O hâlde, sadece okula ve öğretmene değil, anne ve babalara da sorumluluk yükleyerek işe başlamak durumundayız. Bunu bir toplumsal sorumluluk projesi olarak değerlendirmek abartı olmaz.

Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı, sadece öğretmen adaylarını ve öğretmenleri kendine muhatap seçen bir kitap olarak yazılmadı. Öncelikli hedef kitlesi yükseköğretim kurumlarının ilgili bölüm, ana bilim dalı ya da programlarındaki öğrencilerle, sınıf ve branş öğretmenleri olsa da, sadece bir ders kitabı olmakla yetinmemekte, konuya ilgi duyan meraklı okurlara da sayfalarını açık tutmaktadır.

Her baskısının kısa sürede tükenmiş olması, kitabın aradığı okuru bulduğunun ve umduğu ilgiye eriştiğinin göstergesidir. Gözden geçirilerek yapılan bu yeni baskının da aynı ilgiyi görmesi, yazarların ortak rüyasıdır.

Gözden geçirilmiş, yenilenmiş, güncellenmiş, tamamlanmış, içerik ve görsellik bakımından daha da zenginleşmiş yeni baskılarda buluşmayı hayal ederek...

Editör

Erzurum, Haziran 2016